

O'zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab
ta'limi vazirligi

ISSN: 2992-9008
UDK: 37

TA'LIM VA TARAQQIYOT

Ilmiy-uslubiy jurnali

2026-YIL 5-SON

www.journal.namspi.uz

Bosh muharrir: Namangan davlat pedagogika instituti rektori B.E.Xusanov
Mas'ul muharrir: Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor M.R.Qodirxonov
Mas'ul muharrir o'rinbosari: Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i J.A.Yuldashev

TAHRIR HAY'ATI

Aniq va tabiiy fanlar: k.f.d., prof. Sh.Abdullayev, f-m.f.d., dots. R.Xakimov, k.f.d., prof. N.Vohidova, k.f.d., dots. M.Qodirxonov, b.f.d., dots. A.Batashov, f-m.f.n., dots., T.Abdullayev, p.f.n., dots. M.Eshnazarova, p.f.n., dots. G'.Nafasov, p.f.n., dots. M.Boltayeva.

Texnika fanlari: t.f.d., prof. A.Umarov, t.f.d., prof. A.Qayumov, PhD, dots. Sh.Xudoyqulov, PhD, dots. Abdunazarov.

Ijtimoiy-gumanitar fanlar: s.f.d., prof. T.Fayzullayev, tar.f.d., prof. A.Rasulov. f.f.d., prof. M.Ismoilov, i.f.d., dots. N.Sotivoldiyev, t.f.n., dots. A.Isoqboyev, f.f.n., dots. O.Mamatov, t.f.n., dots. Z.Haydarov, PhD. J.Yuldashev, PhD. A.Abdullayev.

Pedagogika fanlari: p.f.d., prof. B.Xodjayev, p.f.d., prof. X.Najmiddinova, p.f.d., prof. T.Ismoilov, p.f.d., prof. S.Abdullayev. p.f.d., prof., M.Y.Sobirova, p.f.d., prof., R.Zamilova, p.f.d., prof. Sh.Xujamberdiyeva, p.f.d., dost. M.Asqarova, PhD, dots. M.Asranboyeva.

Filologiya fanlari: fil.f.d., prof. N.Uluqov, fil.f.d., prof. H.Usmanova, f.f.d., dots. X.Shokirova, p.f.n., dots. S.Misirov, p.f.n., dots. Sh.Ubaydullayev, PhD., dots. P.Lutfullayev, PhD., dots. M.Yakubbayev.

Texnik muharrir: R.Tursunov

Tahririyat manzili: Namangan shahri, Uychi ko'chasi, 316-uy.

Pochta indeksi: 160136, **Faks:** (0369) 227-27-21,

Email: Info@namspi.uz

"Ta'lim va taraqqiyot" ilmiy-uslubiy jurnali elektron to'plam sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi **Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi (AOKA)ning 2022-yil 25-oktabrdagi № 045044 raqamli guvohnomasi** asosida chop etiladi. Jurnal **Oliy Attestatsiya komissiyasining 2024-yil 30-noyabrdagi (№ 364/5) yig'ilishi qaroriga asosan pedagogika fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan.** UDK: 37, Xalqaro standartlashtirish raqami (ISSN): 2992-9008.

Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma'lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

NAMANGAN DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI 2026

UDK: 37.02:001.4

TALABALARNING XALQARO PEDAGOGIK ATAMA VA TUSHUNCHALARGA DOIR KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART- SHAROITLARI

Rasulova Dilafruzxon Sharobiddin qizi

Andijon davlat pedagogika instituti, tayanch doktoranti

e-mail: dilafruzxon1011@gmail.com, tel.: +99891-151-23-44

OrcidID: [0000-0001-6583-3490](https://orcid.org/0000-0001-6583-3490)

Annotatsiya: Ushbu maqolada talabalarda xalqaro pedagogik atama va tushunchalarga doir kompetensiyalarni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari tahlil qilinadi. Maqolada xalqaro pedagogik terminologiyaning ta'lim islohotlarini amalga oshirishdagi o'rni, uni o'zlashtirishda yuzaga keladigan qiyinchiliklar hamda ushbu jarayonni samarali tashkil etishga qaratilgan amaliy tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: xalqaro pedagogik atamalar, terminologik kompetensiya, tushunchaviy apparat, kredit-modul tizimi, kompetensiyaviy yondashuv, pedagogik shart-sharoit, xorijiy tajriba, kasbiy til, integrallashuv, ta'lim islohotlari.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ У СТУДЕНТОВ КОМПЕТЕНЦИЙ ПО МЕЖДУНАРОДНЫМ ПЕДАГОГИЧЕСКИМ ТЕРМИНАМ И ПОНЯТИЯМ

Аннотация: В данной статье анализируются педагогические условия развития у студентов компетенций, связанных с международными педагогическими терминами и понятиями. Рассматривается роль международной педагогической терминологии в реализации образовательных реформ, трудности, возникающие при её усвоении, а также практические рекомендации по эффективной организации данного процесса.

Ключевые слова: международные педагогические термины, терминологическая компетенция, понятийный аппарат, кредитно-модульная система, компетентностный подход, педагогические условия, зарубежный опыт, профессиональный язык, интеграция, реформы образования.

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR DEVELOPING STUDENTS' COMPETENCIES IN INTERNATIONAL PEDAGOGICAL TERMS AND CONCEPTS

Annotation: This article analyzes the pedagogical conditions for developing students' competencies related to international pedagogical terms and concepts. It examines the role of international pedagogical terminology in implementing educational reforms, the difficulties that arise in mastering it, and provides practical recommendations for organizing this process effectively.

Keywords: *international pedagogical terms, terminological competence, conceptual apparatus, credit-module system, competency-based approach, pedagogical conditions, foreign experience, professional language, integration, education reforms.*

KIRISH

Bugungi globallashuv davrida ta'lim tizimlarining xalqaro integratsiyasi jadal sur'atlar bilan rivojlanmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5847-son Farmoni[1: 2-4] hamda "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasi"[2: 1-3]da oliy ta'lim muassasalarini xalqaro ta'lim makoniga integratsiyalashuvi, kredit-modul tizimini joriy etish, xorijiy universitetlar bilan hamkorlikni kengaytirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Ushbu jarayonlar talabalar va pedagog kadrlardan nafaqat kasbiy bilim, balki xalqaro pedagogik atama va tushunchalar tizimini chuqur egallashni ham talab etmoqda. Zero, "competency-based education", "learning outcomes", "credit-module system", "blended learning", "curriculum", "syllabus" kabi atamalarning to'g'ri talqin qilinishi ta'lim islohotlarining samarali amalga oshirilishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Xalqaro pedagogik atama va tushunchalar deganda turli ta'lim tizimlari va til muhitida shakllangan, ammo umumjahon ta'lim makonida faol qo'llaniladigan ilmiy-pedagogik tushunchalar majmuasi tushuniladi. YuNESKOning Xalqaro Ta'lim Byurosi (UNESCO-IBE) tomonidan ishlab chiqilgan "Glossary of Curriculum Terminology" hujjatida[3: 5-9] ushbu atamalarning yagona va izchil talqinini ta'minlash zarurligi, chunki turli mamlakatlarda bir xil atama turlicha ma'no kasb etishi mumkinligi alohida ta'kidlanadi. Yevropa Ta'lim Makonini shakllantirishga qaratilgan Bolonya jarayoni hujjatlarida ham[4: 12-15] talabalar va o'qituvchilarning umumiy tushunchaviy apparatga ega bo'lishi akademik almashinuv va hamkorlikning zaruriy sharti sifatida ko'rsatiladi. Shu bois talabalarda xalqaro pedagogik terminologiyaga oid

kompetensiyani rivojlantirish zamonaviy pedagogika fanining dolzarb muammolaridan biriga aylanmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Terminologiya nazariyasining asoschilaridan biri E. Vyuster[5: 20-24] har qanday fan sohasidagi atamalarning aniq va bir ma'noli bo'lishi ilmiy kommunikatsiyaning muhim sharti ekanligini asoslab bergan. A.V. Superanskaya va boshqalar[6: 45-49] terminologik tizimlarni o'zlashtirishda tushunchalar orasidagi mantiqiy-tizimli bog'liqlikni hisobga olish zarurligini ta'kidlaydilar. Bu qarashlar xalqaro pedagogik atamalarni o'rganishda ham tushunchalar tizimini yaxlit holda, ularning o'zaro bog'liqligini inobatga olgan holda o'rgatish lozimligini ko'rsatadi.

Yevropa Komissiyasining "ECTS Users' Guide" qo'llanmasida[7: 8-11] kredit-modul tizimiga oid atamalarning (credit, workload, learning outcomes, qualification framework) aniq va yagona talqini oliy ta'lim muassasalari o'rtasidagi akademik tan olish jarayoni uchun zaruriy shart ekanligi ko'rsatilgan. O'zbek pedagog olimlari J.G'. Yo'ldoshev va S.A. Usmonov[8: 33-37] o'z tadqiqotlarida milliy pedagogika fanini xalqaro tajriba bilan boyitishda, avvalambor, tushunchaviy-terminologik muvofiqlashtirishning muhimligini ko'rsatib o'tganlar. Ular ona tilida mos ekvivalenti bo'lmagan xalqaro atamalarni sun'iy tarjima qilish o'rniga ularning mohiyatini kontekst orqali tushuntirish samaraliroq ekanligini ta'kidlaydilar.

Xorijiy tadqiqotchi M. Byuram[9: 102-106] chet tili va kasbiy fanlarni integrallashgan holda o'qitish (CLIL) yondashuvi doirasida talabalarning kasbiy-pedagogik atamalarni chet tilida tabiiy kontekstda o'zlashtirishi ularning kognitiv va kommunikativ kompetensiyasini bir vaqtning o'zida rivojlantirishini ko'rsatgan. Ushbu tadqiqotlar xalqaro pedagogik terminologiyani o'zlashtirish nafaqat lingvistik, balki metodik va institutsional shart-sharoitlarni ham talab qilishini isbotlaydi.

Talabalarda xalqaro pedagogik atama va tushunchalarga doir kompetensiyalarni rivojlantirishning asosiy pedagogik shart-sharoitlari quyidagi jadvalda umumlashtirilgan (1-jadval).

1-jadval. Talabalarda xalqaro pedagogik atama va tushunchalarga doir kompetensiyalarni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari

Pedagogik shart-sharoit	Mazmuni	Ta'limdagi ahamiyati	Natijasi
Lug'aviy-terminologik ta'minot	Xalqaro pedagogik atamalarning ko'p tili (o'zbek-rus-ingliz) izohli lug'at va glossariylarini yaratish	Tushunchalar mazmunini aniq va bir xil talqin etishni ta'minlaydi	Terminologik bilim sifati oshadi
Qiyosiy-tarjima metodikasi	Atamalarni ona tili va chet tilida qiyoslab, ekvivalentlarini aniqlab o'rganish	Ma'no farqlarini va nozik jihatlarini chuqur anglashga yordam beradi	Tarjima va tushunish ko'nikmalari rivojlanadi
Loyihaviy-amaliy faoliyat	Xalqaro hujjatlar va dasturlar (ECTS, ISCED va boshq.) asosida amaliy loyihalar bajarish	Nazariy bilimni real kasbiy vaziyatlarda qo'llash imkonini beradi	Amaliy-kasbiy kompetensiya shakllanadi
Xalqaro akademik almashinuv	Erasmus+, DAAD, Tempus kabi dasturlar va xorijiy universitetlar bilan hamkorlikda ishtirok etish	Atamalarni haqiqiy xalqaro akademik muhitda qo'llash tajribasini beradi	Kommunikativ-terminologik kompetensiya oshadi

Raqamli ta'lim resurslaridan foydalanish	MOOC platformalari (Coursera, edX, FutureLearn) va xalqaro onlayn kurslardan foydalanish	Zamonaviy atamalarni tabiiy kontekst va avtentik manbalar asosida o'zlashtirish imkonini yaratadi	Mustaqil o'rganish ko'nikmasi rivojlanadi
Nazorat-baholash tizimi	Terminologik bilim va ko'nikmalarni test, keys va amaliy topshiriqlar orqali muntazam baholash	O'zlashtirish darajasini ob'ektiv va tizimli aniqlashga yordam beradi	Bilim sifatini nazorat qilish samaradorligi oshadi

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Yuqoridagi shart-sharoitlar ichida lug'aviy-terminologik ta'minot alohida ahamiyatga ega, chunki ko'p tilli izohli lug'at va glossariylarning mavjudligi talabning atama mazmunini mustaqil aniqlashtirib borishiga imkon beradi[3: 5-9]. Shu bilan birga, faqat lug'at bilan cheklanish yetarli emas — qiyosiy-tarjima metodikasi va loyihaviy-amaliy faoliyat orqali atamalar real kasbiy-pedagogik vaziyatlarda qo'llanilganda, ularning mazmuni chuqurroq va barqarorroq o'zlashtiriladi.

Shu bilan birga, xalqaro pedagogik atamalarni o'zlashtirish jarayonida bir qator muammolar ham kuzatiladi. Birinchidan, ko'plab atamalarning o'zbek tilida aniq va umumiy tan olingan ekvivalenti mavjud emasligi tushunchalar mazmunining buzib talqin qilinishiga olib kelishi mumkin. Ikkinchidan, talabalar tomonidan atamalarning faqat tarjimasi yodlanib, mazmun-mohiyati chuqur anglanmasdan qo'llanilishi hollari uchraydi. Uchinchidan, oliy ta'lim muassasalarida xalqaro hamkorlik va akademik almashinuv imkoniyatlarining barcha talabalar uchun teng darajada mavjud emasligi ham ushbu kompetensiyaning notekis rivojlanishiga sabab bo'lmoqda[4: 12-15].

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi yo'nalishlarda ishlarni tashkil etish maqsadga muvofiq: birinchidan, oliy ta'lim muassasalarida o'zbek-rus-ingliz tillarida izohli pedagogik terminologik lug'at va elektron glossariylar yaratish; ikkinchidan, ta'lim dasturlariga xalqaro hujjatlar va manbalar bilan ishlashga asoslangan amaliy-loyihaviy topshiriqlarni kiritish; uchinchidan, professor-o'qituvchilarning o'zlarini ham xalqaro pedagogik terminologiya bo'yicha muntazam malaka oshirishini ta'minlash. Faqat shu tarzda xalqaro pedagogik atama va tushunchalar talabalar uchun mavhum so'zlar emas, balki amaliy faoliyatda ishlaydigan tushunchaviy vositaga aylanadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, talabalarda xalqaro pedagogik atama va tushunchalarga doir kompetensiyalarni rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining xalqaro ta'lim makoniga integratsiyalashuvini ta'minlovchi muhim omillardan biridir. Lug'aviy-terminologik ta'minot, qiyosiy-tarjima metodikasi, loyihaviy-amaliy faoliyat, xalqaro akademik almashinuv, raqamli ta'lim resurslari va tizimli nazorat-baholash kabi pedagogik shart-sharoitlarning majmuiy tarzda amalga oshirilishi talabalarning ushbu kompetensiyasini samarali rivojlantirish imkonini beradi. Bu, o'z navbatida, kelajak mutaxassislarining xalqaro hamkorlik va akademik muloqot jarayonlarida erkin va bilimli ishtirok etishlari uchun mustahkam zamin yaratadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5847-son Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 8-oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni.
3. UNESCO-IBE. Glossary of Curriculum Terminology. Geneva: UNESCO International Bureau of Education, 2013.
4. Bologna Follow-Up Group. The European Higher Education Area: Key Documents and Glossary. Brussels, 2020.

5. Wüster E. Introduction to the General Theory of Terminology and Terminological Lexicography. Vienna: Springer, 1979.
6. Superanskaya A.V., Podolskaya N.V., Vasilyeva N.V. Obshchaya terminologiya: Voprosy teorii. Moskva: Nauka, 1989.
7. European Commission. ECTS Users' Guide 2015. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015.
8. Yo'ldoshev J.G', Usmonov S.A. Pedagogik ta'lim mazmunini xalqaro tajriba asosida takomillashtirish masalalari. Toshkent: Fan, 2019.
9. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon: Multilingual Matters, 1997.
10. Rasulova, D. (2024). METHODOICAL APPROACHES TO STUDENT COMPETENCE IN THE DEVELOPMENT OF GLOBAL PEDAGOGICAL LITERACY. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 4(7). (2024): 358-363 .<https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I7Y2024N53>